

Experiment som politisk vägvisare

**Du kan ställa frågor till de medverkande under seminariet
genom att mejla till:**

fi.eso.kontakt@regeringskansliet.se

Upp till bevis – En ESO-rapport om experiment som politisk vägvisare

*Pathric Hägglund, docent i nationalekonomi,
Riksrevisionen*

*Per Johansson, professor i statistik, Uppsala
universitet och IFAU*

Rapportens disposition

- **Evidens i frågor orsak- och verkanssamband**
 - Randomiserade experiment
 - Kvasiexperiment
- **Förutsättningar för en evidensbaserad politik**
 - Förekomst av experiment i den vetenskapliga litteraturen
 - Metodologiska kunskapskrav inom discipliner vanliga i beslutsfattande
- **Hinder för evidensbaserad politik**
 - Kritisk teori – maktordningsteorier som ett sätt att förstå samhället
 - Forskarens roll

Randomiserade experiment

- **Behandlingseffekt – skillnaden mellan att få och inte få behandling. Slumpen styr tilldelning av behandling**
- **Medicinska experiment**
 - Beteendeeffekter – Hawthorne-effekter/Placeboeffekter
 - Småskalighet – stora skillnader mellan behandlade och icke-behandlade
- **Sociala experiment (policyexperiment)**
 - Beteendeeffekter – ”No-shows” och ”drop-outs”
 - Erfarenhet av svenska experiment inom arbetsmarknadspolitik och socialförsäkring: Svårt bedöma vilka mekanismer som ligger bakom en effekt – svårt att generalisera
 - Kontextberoende resultat
 - Svårt bedöma samhällsekonomiska effekter (full skala)

Slutsats

- Det finns en övertro på det randomiserade experimentet. Kan bara motiveras om det kan leda till en fördjupad förståelse om varför en effekt uppstår

Kvasiexperiment (naturliga experiment)

- Med observationsstudier följer selektionsproblem eftersom behandling inte randomiserats
- Kvasiexperiment utnyttjar naturlig variation (t.ex. nederbörd, tvillingfödslar, förändringar i politik) för att åstadkomma jämförbarhet
- Instrumental variable (IV), Difference in difference (DiD), Regression discontinuity (RD), Rubins kausala modell (RCM)

Kvasiexperiment

- **Fördelar**
 - Inga beteendeeffekter (enklare tolka resultat)
 - Billigare
 - Större volymer
- **Nackdelar**
 - Höga krav på metodologisk kompetens
 - Antaganden om jämförbarhet

Slutsatser

- **Kvasiexperiment ofta ett bättre alternativ än randomiserat experiment**
- **Studier av orsak- och verkanssamband kräver en design som tydliggör skillnaden mellan korrelation och kausalitet**
- **Evidens – flera studier med kausal design som uppvisar resultat som går i samma riktning**

Experiment i den vetenskapliga litteraturen

- **Både randomiserade experiment och kvasiexperiment har ökat kraftigt de senaste 30 åren**
 - Fler högkvalitativa studier
 - Ökad metodkompetens i forskarsamhället
- **Studierna lågt citerade och utgör endast en mycket liten andel av alla studier som publiceras**
 - Fortsatt svårt att skilja ut bra studier av policyvärde från mindre bra studier
 - Ställer höga krav på metodkompetens på mottagarsidan

Statistik, kausala strategier och evidens inom olika utbildningar

- **Samhällsvetenskapliga ämnen (nationalekonomi, statsvetenskap, sociologi, företagsekonomi) - en halv termin grundläggande statistik**
 - Sannolikhetslära, inferens, datainsamling, urvalsmetoder, punktskattningar, konfidensintervall, hypotesprövning, analys av samband, regressionsanalys
- **Stora skillnader i kunskapskrav inom kvantitativ metod mellan olika discipliner på master- och forskarnivå**
- **Höga krav på metod och kunskaper om experimentella upplägg inom nationalekonomi**

Kritik av positivismen

- **"Kritisk teori" (Critical theory)**
 - Avvisar den vetenskapliga metoden, verkligheten inte åtkomlig, språket skapar verkligheten snarare än tvärtom
- **Framväxt av applicerade varianter av kritisk teori med utgångspunkt i kön, ras och sexualitet**
- **Genusvetenskap – genussystem, könsmaktssystem**
 - Män och kvinnor hålls isär av strukturer och processer som leder till att kvinnor har en sämre position i samhället jämfört med män. Dessa strukturer och processer måste förändras för att jämställdhet ska uppnås
- **Svensk jämställdhetspolitik utgår från en "feministisk analys", dvs. från teorin om ett genussystem (Skr. 2016/17:10)**

Kritik av positivismen

- **Målen för jämställdhetspolitiken fastställdes i huvudsak 1994**
 - Definierar jämställdhet som likhet i villkor, förutsättning och möjligheter. I praktiken fokus på likhet i utfall
- **Från 2015 och framåt flera mål om könsbaserad representation**
 - Andel kvinnor i bolagsstyrelser, poster inom statsförvaltning, lika många kvinnliga som manliga professorer, jämnare fördelning av forskningsanslag, skolan ska motverka traditionella könsmönster, jämställdhetsintegrering ska bryta könsbundna studieval
- **Tolkningen av könsskillnaderna motiveras ej, politiken saknar stöd i evidensbaserad forskning**

Forskarens roll

- **Forskarens egna åsikter och värderingar kan få genomslag i vilka frågor som ställs, hur resultat tolkas och vilka slutsatser som lyfts fram**
- **Finns en risk för att ideologi och rådande åsiktsströmningar påverkar forskningen innehåll**
- **Ingen forskning om den klanbaserade brottsligheten (Esiasson & Rothstein, DN-debatt 11/9 2020)**
- **Svårt resonera kring kulturens betydelse för utlandsföddas överrepresentation i brott**

Forskarens roll

- **Analys av betydelsen av socioekonomi, resurser under uppväxt (Hällsten, Sarnecki & Schulkin, 2013)**
 - Brottbenägenhet = Utländsk bakgrund (Ja/Nej) + Socioekonomiska faktorer + Uppväxtområde
- **Konstaterar att det mesta av utlandsföddas överrepresentation i brott försvinner vid kontroll för socioekonomiska faktorer – ”förklarar överrepresentationen”**
- **Ingen design som tillåter en kausal tolkning**

Rekommendation 1

- **Stärk den metodologiska undervisningen inom samhällsvetenskapliga ämnen**
 - Kraven på att förstå principer för hur kausalitet ska förstås och mätas är låg, översyn av målen med de grundläggande kurserna i statistik nödvändig

Rekommendation 2

- **Ifrågasätt forskare och forskning**
 - Risk för att viktiga perspektiv går förlorade i forskningen med alltför stor likriktning i åsikter och värderingar i forskarsamhället
 - Använd expertis utanför det specifika området för en bedömning av bevisläget

Rekommendation 3

- **Analysmyndigheter med tydliga uppdrag behövs**
 - Analys- och utvärderingsmyndigheter är genom en kombination av oberoende sak- och metodkompetens särskilt väl lämpade för långsiktig kunskapsuppbyggnad
 - Samordningsvinster med att skapa ett antal större utvärderingsmyndigheter med sakexpertis inom flera områden